

rodnom području pod vodstvom Biskupske konferencije,¹⁴ uspostava crkvenih pokrajina urodit će svojim plodom. U tom smislu možemo samo pozdraviti obnovu metropolija i čestitati našem narodu što je uglavnom riješio jedno dugo rješavano pitanje.

Drago Šimundža

CENTRALNO BOGOSLOVSKO SJEMENIŠTE ZA DALMACIJU

U prvoj četvrti XIX stoljeća postojalo je u Dalmaciji nekoliko dijecezanskih ustanova za izobrazbu i odgoj svjetovnoga klera. Za gradsko i ostalo svećenstvo s latinskim jezikom u liturgiji najbolje je bilo uređeno nadbiskupsko sjemenište u Splitu (od 1700. god.), a za seosko, koje je u službi božjoj upotrebljavalo staroslavenski li hrvatski jezik, sjemenište u Zadru podignuto neumornim nastojanjem i izdašnom pomoći nadbiskupa Zmajevića (od 1748. god.). Oba ta zavoda bila su uglavnom osnovana za vlastite dijeceze, ali su prema svojim statutima i mogućnostima primala i polkojega kandidata iz drugih biskupija. One dalmatinske biskupije koje nisu mogle slati svoje đake u spomenuta sjemeništa povjeravale su njihovu teološku izobrazbu u gradovima jednom ili drugom članu kapitolskoga zbora, a po selima župnicima. Tako pripremljene kandidate ispitao bi prije ređenja biskup ili njegov delegat. Nadarenije ili imućnije mladiće slali su na talijanska sveučilišta, ponajviše u Padovu ili Rim.

Austrija, već prvih godina svoje učvršćene vladavine u Dalmaciji, snovala je kako bi formirala jedno zajedničko sjemenište za sve tri dalmatinske nadbiskupije (za Split, Zadar i Dubrovnik) i za ostalih deset njenih biskupija (za Hvar, Korčulu, Kotor, Makarsku, Nin, Ston, Rab, Skradin, Šibenik i Trogir). Prvi korak u tom smjeru pokušao je podizanjem provincijalnoga, (takozvanog ilirskog sjemeništa, u kojemu su svećenički kandidati primali pouku na hrvatskom jeziku u gotovo svim teološkim disciplinama, ali u skraćenom izvodu. Ono je bilo otvoreno 1821. godine u Zadru i smješteno u zgradu Zmajevićeva dijecezanskog sjemeništa, koje je tom prigodom bilo ulkinuto.

Novi provincijalni zavod je izdržavala Vjerozakonska zaklada, a imao je privremeni i eksperimentalni karakter. Vlada je, naime, namjeravala ustanoviti u Dalmaciji jedno veće centralno sjemenište što bi obuhvatilo i one koji su se u službi božjoj imali služiti latinskim jezikom, i one koji su trebali voditi glagoljaške župe. Nastava u tako predviđenom jedinstvenom institutu morala je biti na visini visokoškolske naobrazbe, kako je

¹⁴ Pojedinačni nekritički ili tendenciozni glasovi i priče da se uspostavom metropolija ruši narodno jedinstvo nemaju nikakve osnove kad se zna praktična uloga crkvenih pokrajina i činjenica da je Biskupska konferencija nosilac jedinstvenog kursa i potpunog jedinstva. Metropolije su u stvari njezin pomagač; one ujedinjuju u pastoralnom radu i povezuju nekoliko biskupija na užem narodnom području. Mi smo, uostalom, i prije nove reorganizacije imali metropolitve u Zagrebu i Sarajevu. Napokon, hrvatsko jedinstvo treba tražiti u općem našem zajedništvu, a ne oživljavati štetnu i nenarodnu ideju da su samo katolici Hrvati.

to bilo u ostalim zemljama austrijske carevine. Glavni razlog tome da vladina namjera nije odmah ostvarena bilo je nedostatak srednjih škola. U čitavoj naime kraljevini Dalmaciji djelovale su onda samo tri gimnazije (u Zadru, Splitu i Dubrovniku), sve skupa s manje od tri stotine đaka. Zbog toga je trebalo najprije bolje organizirati osnovno školstvo i stipendirati vrednije siromašne učenike za daljnje školovanje. Osim toga moralo se poskrbiti za sjemenišnu zgradu, a i poboljšati materijalno stanje župnika.

Splitaska crkva, kao primacijska, tražila je da planirano centralno sjemenište bude u Splitu. Pri tom je navodila historijske, geografske, ekonomske i klimatske razloge, ali je prema odluci cara Franje I od 9. listopada 1826. godine taj zavod bio otvoren u studenom u Zadru, kao glavnom gradu pokrajine. Dekret Dvorske Kancelarije od 25. listopada iste godine određuje da će nastava u zavodu trajati četini godine po propisanom planu, koji je bio sličan onima u drugim teologijama Cislajtaniije.

Novo sjemenište su prozvali latinskim (*seminarium latinum*), jer mu je nastavni jezik bio latinski, ali su se u njemu kao obilgatni predmeti od početka predavali i staroslavenski i hrvatski jezik. Zadarski nadbiskup Novak je predlagao da se glagoljaške liturgijske knjige prevedu na hrvatski, pa da se glagoljaica kao nepotrebna uklone. Do toga nije došlo, nego se glagoljaica učila u zavodu sve do naših dana te je i u posljednjem statutu škole iz 1963. godine staroslavenski jezik naveden kao jedan od glavnih predmeta.

Službeno ime nove ustanove bilo je u početku *Nadbiskupsko sjemenište u Zadru (Seminarium archiepiscopale Jadrense)*. Biskupsku ili nadbiskupsku oznaku nosili su u Austriji oni svjetovni bogoslovski zavodi visokostručnoga karaktera koji nisu bili fakulteti. Od godine 1836. školski katalozi imaju na naslovnoj strani *Bogoslovsko učilište u Centralnom sjemeništu (Institutum theologicum in Seminario Centrali)*, a od 1905. školski pečat nosio je natpis *Institutum Theologicum Centrale Jadrense*. Nako je ovaj zavod sastavljen od konvikta i škole, danas je službeni naziv za konvikt *Centralno bogoslovsko sjemenište*, a za školu *Centralna visoka bogoslovna škola*. Na pečatima zavoda nalazi se lik crkvenoga učitelja Sv. Jeronima kao njegova zaštitnika i pokrovitelja Dalmacije.

I ovaj Institut je bio u početku smješten u zgradu nekadašnjega Zmajevićeva sjemeništa, odmah do katedrale i nadbiskupove palače. Ondje zatečeni pitomci polkrajinskoga ilirskog sjemeništa, koje je tek prije pet godina bilo utemeljeno, ostali su i dalje u svojoj kući sve do 1829/30. školske godine, dok nisu završili studij prema započetom nastavnom planu. Kada je broj novih pitomaca porastao i Zmajevićeva im zgrada postala tihjesna, neki su od njih stanovali u susjednim kućama, jedni u nekadašnjem latinskom sjemeništu Florio, drugi u napuštenom kapucinskom hospiciju, a treći u stanovima unajmljenim od privatnika.

Zavod je ustanovljen za odgoj svjetovnoga klera, ali je već prve godine svojega postojanja imao redovnika i u nastavničkom zboru i među studentima. U dugom njegovu životu susreću se u jednom i drugom skupu pripadnici gotovo svih crkvenih redova, koji su imali svojih kuća u Dalmaciji, ponajviše franjevačkih. Carska odluka od 3. XI 1828. godine je

dozvolila franjevačkoj provinciji Presv. Otkupitelja otvoriti vlastitu bogosloviju (*uno studio teologico domestico*) uz dispensu od učenja biblijskih predmeta i biblijskih jezika. Međutim ista odluka naređuje da, idok redovnički profesori ne polože egzamina putem natječaja, njihovi đaci moraju svake godine biti opskrbljeni svjedodžbama o položenim ispitima u Centralnom bogoslovskom sjemeništu.

Godine 1848/49. slušači četvrtoga tečaja, zbog rata, nisu došli u Zadar, nego su školovanje dovršili u svojim biskupijama. Dubrovački pak kandidati odlukom svojega biskupa slušali su bogoslovsku nauku zadnjega tečaja u Dubrovniku sve do 1872. godine. Ispočetka kod franjevaca pa u svojem dijecezanskom sjemeništu. Vlada je tu praksu odobrila i za svakoga itakvoga bogoslova isplaćivala pomoć od 150 forinta. Zadarski nadbiskup Maupas tražio je da se ta secesija dokrajči i da se zbog većega uspjeha uspostavi za sve dalmatinske bogoslove jednobrazna nastava i listi odgoj. Međutim je car 1866. godine izričkom dao pravo dubrovačkom biskupu Zubraniću, pošto ga je ovaj uvjerio da se u njegovu sjemeništu vrši nastava po propisanom planu.

I splitski biskup Pini je htio u svojem sjemeništu 1856. godine otvoriti bogoslovsku školu. Kako se tome opro zadarski nadbiskup Godeassi, vlada je zanjekala svaku pomoć naumljenoj splitskoj bogosloviji s izjavom da ona nema ništa protiv njezina uspostavljanja, ako će se sama izdržavati. Nato je splitski biskup odustao od svoje namjene. Međutim, kada je 1865. godine dijevačko sjemenište u Splitu vlastitim sredstvima podiglo novu zgradu, splitska je biskupija zatražila prijenos Centralnog bogoslovskeg sjemeništa iz nehigijenskoga i bijesnog smještaja u Zadru u svoju novu i prostranu zgradu u Splitu. Splitski zahtjev je osujetio zadarski nadbiskup Maupas dokazujući vladi da se crkveni središnji zavodi uvijek nalaze u sijelu metropolije.

Iste je godine car odobrio da se za centralno bogoslovsko sjemenište, koje se već četrdeset godina nalazilo u tuđoj kući, podigne nova zgrada. I doista ona je bila uskoro podignuta na trgu pred zadarskom prvostolnom crkvom na mjestu već spomenutoga sjemeništa Florio i briju privatnih kuća, pa je svečano inaugurirana na Carev dan, 18. kolovoza 1867. godine. Tom prilikom je zavod stavljen pod zaštitu Bezgrešnoga Marijina začeca. Za pokrivanje troškova oko izgradnje novoga sjemeništa upotrijebljeni su prihodi nekadašnje benediktinske opatije Sv. Mihovila na otoku Ugljanu.

Novo prostorište bile su udešene za 60 konviktoraca. Međutim, bilo se nadati da će broj bogoslova porasti prilikom iz glagoljšakoga sjemeništa u Priluku kod Omiša, koje je bio otvorio splitski biskup Pini 1854. Ono se iz osnovne škole preko gimnazije bilo razvilo u bogosloviju ali ga je ministarstvo bogoštovlja i nastave zatvorilo 1879. godine. Zbog toga je najprije 1882. godine novoj zgradi u Zadru dodano jugozapadno krilo za učionice a uskoro i sjeveroistočno krilo za spavaonice. Osim toga, u produženju ovoga krila, kupljene su neke stare privatne kuće. Koje su bogoslovi prozvali Labirint.

Sjemenište je posjedovalo na Brodarici, s druge strane zadarske luke, vilu s prostranim kompleksom. Budući da glavna zgrada usred grada nije

imala pogodna dvorišta, taj posjed je vrlo dobro došao bogoslovima kao mjesto potrebne razonode.

Godine 1867. dalmatinsko je namjesništvo utvrdilo *numerum fixum* na devedeset stipendiranih mjesta, od kojih su zadarskoj nadbiskupiji pripala 22, splitsko-makarskoj biskupiji 30, dubrovačkoj 12, šibenskoj i hvarskoj po 9, kotorskoj 5 i krčkoj 3 mjesta. Krčkoj su biskupiji pripala 3 mjesta, premda joj je stajelo bilo izvan dalmatinske pokrajine, jer su se župe bivše napske biskupije, koja je 1828. godine inkorporirana krčkoj, nalazile u austrijskoj Dalmaciji. Ujedno je namjesništvo odredilo za svakoga bogoslova dotaciju od 240 forinta na godinu. Visina te dotacije i način njezine doznake mijenjali su se nekoliko puta, osobito u godinama prvoga svjetskog rata. Pitomac koji u jednoj školskoj godini nije s uspjehom položio ispite gubio je dotaciju i time besplatno mjesto u zavodu.

U početku su profesori primali plaću po 600 forinta godišnje. Zakonom od 1889. godine dobivali su po 1000 forinti osnovne plaće i svakih pet godina po 200 forinta povlašće. Na potpunu penziju u visini posljednje plaće, stjecali su pravo nakon četrdeset godina službe, pri čemu su se četiri dušobrižničke godine brojile za tri profesorske. Zakonom od 1902. godine povećana je osnovna plaća na 2800 kuna, a nešto i petogodišnje povlašće, koje su 1907. ponovo porasle. Suplenti su primali nagrade određene ministarskom uredbom.

Poslije prvoga svjetskog rata sjemenište je paузiralo u školskoj godini 1921/22. zbog talijanske okupacije. Otada se u njegovoj zgradi sve do kraja drugog svjetskog rata, s uspješnim odnarođivanjem hrvatske djece, odgajao svećenički pomladak onoga dijela zadarske nadbiskupije i onih naših otoka što su bili dani Italiji. Samo pak Centralno bogoslovsko sjemenište, odmah nakon Rapalskoga ugovora, prenijelo je svoje sjedište u Split. Ondje je nastavilo raditi od 1922. do 1928. godine u zgradi biskupskoga sjemeništa, a otada u vlastitoj kući, koja je bila podignuta s južne strane splitskoga sjemeništa i koja s njime tvori jedinstvenu arhitektonsku cjelinu. Za novu zgradu dječačko sjemenište ustupilo je bogoslovlji gradilište zamjenom za drugo zemljište u blizini. Sa svečanim polaganjem temeljnoga kamena 1926. godine bila je ujedno proslavljena i prva stogodišnjica zavoda. Kuća je sagrađena i opskrbljena dijelom državnom pomoći, a dijelom podignutim zajmom. Zajam je podignut u očekivanju da će zadarska nadbiskupija platiti odštetu za prisvojene zgrade i ostali posjed središnje dalmatinske teologije u Zadnu. Poslije dugoga natezanja zadarsku je obavezu podmirila Sv. stolica.

Jugoslavenska je vlada nastavila plaćati preseljene profesore iz Zadra i neke od novoimenovanih, davala je pripomoć i za uzdržavanje sjemeništa kao konvikta, ali za takva davanja nisu postojali javnopravni propisi. Istom je Banovina Hrvatska 9. veljače 1941. Uredbom o Visokoj bogoslovske škole u Splitu uzakomila da splitska centralna teologija daje visoku bogoslovsku stručnu spremu za sva zvanja za koja se traži diploma o svršenom bogoslovskom fakultetu. Tom uredbom je Banovina na sebe preuzela izdržavanje škole i, u suglasnosti s orkvenim vlastima, propisala norme za sveukupno njezino uređenje. Profesori i docenti bili su razvrstani u grupe kao državni činovnici.

Međutim je uskoro buknuo drugi svjetski rat. U tom ratu, sa završenom školskom godinom 1941/42, glavnina dalmatinskih bogoslova nastavila je svoje školovanje u Zadru, Zagrebu i Dakovu, ali ni jedne ratne godine zavod u Splitu nije bio potpuno zatvoren. Normalna se obuka počela obnavljati u školskoj godini 1945/46.

Od školske godine 1956/57. do uključivo 1962/63. bio je prekinut svački rad u zavodu. Pred početak školske godine 1963/64. dalmatinski biskupi su dali školi *Novi statut*, kojim je utvrđeno da je ona interdijecezanska teologija, da je čitava njezina imovina vlasništvo dalmatinskih biskupija i da će one prema svojim mogućnostima nagrađivati rad u školi. Nastavnike imenuje i razrješuje splitski ordinarij u svojstvu Vrhovnoga direktora, idok rektora škole, prema zaključku dalmatinskih ordinarija od 6. V 1966, biraju profesori.

Dalmatinski biskupi su 18. XI 1965. godine u Rimu zaključili da se dvogodišnji filozofski studij Centralnoga bogoslovskeg sjemeništa prenese iz Splita u Zadar, ali do toga prijenosa nije došlo.

Na čelu sjemeništa, u njegovu djelovanju nazvan škole, od početka je rektor, koji je više puta bio jedan od profesora. Prvim takvim rektorom postavljen je zadarski kanonik *Ivan Mischiato*. On je bio posljednji upravitelj provincijalnoga dalmatinskog sjemeništa. — Za brigu oko discipline rektoru je dodan *vicerektor*, a ponekada još i *stariji prefekt*. Osim ovih spadaju u starijeinstvo sjemeništa *duhovnik* i *ekonom*. — Na prijedlog zadarskoga nadbiskupa Maupasa vlada je od 1882. godine udjeljivala četvorici bogoslova iza završenoga trećeg tečaja (1885. god. taj je broj povišen na šest) *titulum mensae*, na koji su se oni odmah mogli zarediti za svećenike. Ti su bogoslovi vršili službu *prefekta* u pojedinim tečajevima, pa im se četvrta godina teologije brojala u staž za postizavanje periodskih povišica i za penziju. — Sve članove uprave postavljao je, u sporazumu s dalmatinskim biskupima, *direktor* (ili *praeses*) zavoda. Direktora je zamjenjivao *prodirektor* ili *vicedirektor*. Naslov i službu direktora u Zadru imao je zadarski nadbiskup, a u Splitu splitski biskup, koji se nazivao li *vrhovni direktor*, a u posljednje vrijeme *veliki rektor*.

Kako već spomenusmo, u ovo centralno sjemenište ima pravo slati kandidate li krčke biskupija, koju i *Novi statut* iz 1963. godine smatra suvlasnicom zavoda. Međutim u izradi i potvrdi toga statuta nije sudjelovao krčki biskup, a posljednji kandidat krčke biskupije bio je u ovom zavodu školske godine 1955/56.

Školovanje u Centralnom bogoslovskeg sjemeništu trajalo je četiri godine sve do 1940/41, ikada je citiranom uredbom Banovine Hrvatske bilo produženo na deset semestara. Godine pak 1947/48. zaključeno je novo produženje na dvanaest semestara, ali je raspored izvršen i redovita šestogodišnja nastava faktično počela tek 1963/64. godine stupanjem na snagu Novoga statuta.

Prva naukovna osnova (*ratio studiorum*), potvrđena od austrijske vlade, utvrdila je osam profesora i to za ove predmete:

Stari zavjet (Biblijska arheologija, Uvod u knjige Staroga zavjeta i Židovski jezik). Prvi je profesor bio *dr Ivan Mate Škarić*, od 1826. do 1838. godine.

Novi zavjet (Uvod u knjige Novoga zavjeta, Biblijska hermeneutika, Egzegeza Novoga zavjeta i Grčki biblijski jezik). Prvi profesor *dr Vinko Zubranić*, od 1827. do 1846.

Crkvena povijest i kanonsko pravo. Prvi profesor *Luigi Guglielmi*, od 1827. do 1839.

Dogmatika. Prvi profesor *Josip Vučić*, od 1828. do 1847.

Moralika. Prvi profesor *Ivan Kosić*, od 1828. do 1829.

Pastoralika. Prvi profesor *Luigi Pini*, od 1829. do najkasnije 1838.

Staroslavenski i hrvatski. Prvi profesor *o. Benedikt Mihaljević*, doživotni provincijal franjevac-a-trećoredaca; od 1826. do 1854.

Katehetika i Metodika. Prvi profesor *Leopold Ferdić*, od 1829. do 1834. godine.

Ovima je dodan učitelj za *Crkveno pjevanje*.

Osim nabrojjenih obaveznih predmeta poučavali su se *arapski, kaldejski i sirska jezici* kao slobodni, ali su ih morali slušati i iz njih s uspjehom položiti ispite oni koji su se htjeli na ikojem teološkom fakultetu podvrgnuti rigorozima za doktorat. Ove jezike prvi je predavao *dr Ivan Mate Škarić*.

Svaki predmet predavao se samo jednu godinu, staroslavenski s hrvatskim jezikom prve tri, a crkveno pjevanje sve četiri godine. Osim toga je u drugoj godini bila obavezna *Pedagogija* za one koji je nisu slušali u liceju. Sve četvrti godine imali su bogoslovi po jedan sat sedmično *Higijenu* ili *Pastoralnu medicinu*.

U prvih osamdeset godina uvodili su se i napuštali ovi pomoćni predmeti: *Poljoprivreda* (1829), *Filozofska etika* (1850), *Patrologija* (1850), *Metafizika* (1851), *Pouka o seoskim zadrugama* (1902. do 1908), *Vodenje matica i službena administracija* (1906) i *Zemljišna uknjižba* (1906).

Godine 1906. ustanovljena je nova katedra za *Osnovno bogoslovlje i Skolastičnu filozofiju*. Za prvoga redovitog profesora obaju predmeta bio je postavljen *Ivan Butković*, koji je počeo svoja predavanja 1909. godine. Skolastičnu filozofiju predavao je do 1952, a Osnovno bogoslovlje samo do 1946. Te se naime godine *Osnovno bogoslovlje* odijelilo od *Filozofije* i postalo posebnom katedrom, koju je preuzeo *dr Antun Pilepić* i držao do 1956.

Liturgika se predaje samostalno kao pomoćni od 1927/28, a od 1947/48. (s prekidom od 1948/49 do 1951/52) kao glavni predmet. Prvi profesor bio je *Mate Garčković*.

Već spomenuta banovinska uredba od 1941. godine utvrdila je deset katedara stvarivši od *Crkvene povijesti* i *Crkvenoga prava*, što ih je dobada predavao jedan profesor, dvije odijeljene katedre. Prvi profesor na samostalnoj katedri crkvene povijesti bio je *dr Lovre Katić* od 1948. do 1956, a na katedri crkvenoga prava *dr Miroslav Matijaca* od 1949. do 1956. godine.

Prema Novom statutu od 12. IX 1963, uči se devet glavnih predmeta i više pomoćnih. Pomoćni predmeti, koji su prije većinom bili u sklopu

s drugima, jesu: *Ascetika* (1927) i *Mistika* (1945), *Povijest crkvene umjetnosti* (1935), *Sociologija* (1935), *Homiletika* (1939), *Povijest filozofije* (1940), *Uvod u bogoslovlje* (1945), *Komparativna povijest religija* (1945), *Istočno bogoslovlje* (1945), *Domaća crkvena povijest* (1945), *Povijest dogmi* (1945), *Kršćanska arheologija* (1945), *Retorika* (1945), *Crkveni obredi* (1945), *Uvod u filozofiju* (1946), *Pomoćne povijesne znanosti* (1946), *Parapsihologija* (1948), *Predvojnička obuka* (1948), *Znanstvena metodologija* (1948), *Duhovna teologija* (1949), *Latinski crkveni jezik* (1949), *Ekspirimentalna psihologija* (1936), *Filozofija i psihologija religije* (1963), *Moder- ni jezici* (njemački ili francuski) (1966), *Savremena filozofija* (1966), *Misio- logija* (1967), *Pastoralna sociologija* (1967), *Nauka marksizma* (1967), *Uvodni tečaj* (1968) i *Građansko pravo* (1968).

Poslije Prvoga vatikanskog sabora Grgur Benzia, kanonik hrvatske crkve sv. Jeronima u Rimu, osnovao je legat, kojom se svake godine do prvoga svjetskog rata nagrađivala najbolja radnja o jednoj ili drugoj papinoj prerogativi. Naslov teze je određivao profesorski zbor, a mogao se natjecati svaki bogoslov. Pobjednik je imao radnju pročitati na blagdan sv. Tome Akvinskoga (7. ožujka), kao zaštitnika škole, i zato bi primio određenu novčanu nagradu.

Dok još nisu bile propisane seminarske vježbe od znatne pomoći za individualni znanstveni i pastoralni rad bio je *Zbor bogoslovске mladeži*. U njemu su bogoslovi, porazdijeljeni u nekoliko stručnih sekcija, obrađivali slobodno izabrane teme i o njima diskutirali na sastancima sami ili pod vodstvom kojega profesora. U godinama razmahanoga Katoličkog pokreta agilni organizator i voditelj takvih skupova bio je profesor *Ivan Butković*.

Katedre glavnih predmeta popunjavale su se natječajem koji su morali objaviti svi biskupski ordinarijati u Dalmaciji. Natjecatelji su morali napisati klauzurnu radnju i održati pokusno predavanje. Jedno i drugo u samom zavodu u prisutnosti profesorskoga zbora i nadbiskupova delegata. Radnju je ocjenjivao profesorski zbor, koju je u Austriji slao još profesorskom zboru Centralnog bogoslovskog zavoda u Gorici, a u Jugoslaviji kojom teološkom fakultetu, da i on dađe svoje mišljenje o klauzurnoj radnji. Od habilitacionog ispita i pokusnoga predavanja mogao je biti dispensiran samo onaj koji je već objavio istaknuta znanstvena djela iz discipline, na koje je katedru reflektirao. Novoga je profesora u Austriji izabirao, saslušavši ostale dalmatinske ordinarije, zadarski nadbiskup, a u Jugoslaviji splitski biskup.

Posljednji put je na taj način bila popunjena katedra Moralke 1928. godine. Nakon toga profesore i ostale nastavnike postavljao je splitski biskup bez natječaja. Natječaj je ponovo uvela banovinska uredba od 1941. godine za redovite i izvanredne profesore. Natjecatelji nisu morali polagati nikakav ispit, ali su morali posjedovati doktorat, istaknuti se naučnim i stručnim radovima i imati odobrenje od crkvene vlasti. Poslije drugoga svjetskog rata splitski biskup ponovno postavlja sve nastavnike, a bira ih između svećenika koji imaju doktorat ili barem licencijat teologije.

Do banovinske uredbe profesori glavnih predmeta bili su dužni držati sedmično po devet, prema njoj od osam do dvanaest, a prema zaključku dalmatinskih biskupa od 27. VIII 1966. od osam do deset sati predavanja i vježbanja.

Udžbenike i skripta u Austriji je odobravala Dvorska kancelarija, dotično Ministarstvo za bogoštovlje i nastavu u Beču. Iza prvoga svjetskog rata to čini, na prijedlog profesora, splitski biskup.

Latinski se održao kao nastavni jezik za sve glavne teološke predmete do seobe u Split. Nakon toga, malo po malo, svi su nastavnici prešli na hrvatska predavanja, premda je Novi statut iz 1963. godine preporučio da se predavanja iz Dogmatike, Moralike i Crkvenoga prava drže na latinskom jeziku. Školski pak katalozi pisani su do 1892. talijanski, od tada do 1941. latinski, a poslije toga hrvatski.

Novi statut iz 1963. potvrdio je staro pravilo da slušači mogu biti samo bogoslovi koji se spremaju za svećenički stalež i koji su poslani od dalmatinskih ordinarija. Vrhovni direktor može primiti i pojedince koje upute drugi jugoslavenski biskupi. Redoviti slušači moraju imati završni ispit na jednoj vjerskoj srednjoj školi, državnoj gimnaziji ili kojoj drugoj njoj ravnopravnoj srednjoj školi. Samo takvi mogu diplomirati.

Dok je zavod djelovao u kući Zmajevićeva sjemeništa, služilo se njegovom bibliotekom. Nakon izgradnje vlastite zgrade udario je temelje i vlastitog knjižnici. Osnovana je 1876. godine. Prve knjige stigle su s raznih strana kao dar pojedinih svećenika, posebno hvarškoga kanonika *Mate Vučića*, zadarskoga prepozita *Ivana Mate Škarića* i zadarskoga nadbiskupa *Petra Dujma Maupasa*. Nešto novim darovima, vladinim dotacijama i ostavštinama, a nešto kupnjom, danas biblioteka broji oko 24.000 svezaka. Iz Zadra je prenesena u Split 1933. godine.

Na priloženoj tablici se vidi da je prva, 1826/27, školska godina počela sa 17 slušača. Premda je austrijski režim bio fiksirao 90 stipendiranih mjesta, ta mjesta do prvoga svjetskog rata nikada nisu bila sva popunjena. Najviše je upisanih bilo 1867/68. godine. Tada je škola brojila 92 bogoslova, od kojih 85 stipendiranih i 7 nestipendiranih. Nisu bili stipendirani ponavljači, kandidati iz nedalmatinskih biskupija i redovnici. Ako uzmemo skupa svih osamdeset i osam godina prije prvoga svjetskog rata, prosječni broj slušača u tom razdoblju iznosio je 58. Toľliko ih je upravo bilo i 1913/14, pred sami početak rata.

Prve pak godine rata, 1914/15, broj se upisanih naglo podigao na 107 (102 konviktorca i 5 redovnika). Tome neobičnom porastu pogodovao je austrijski zakon koji je bogoslove oslobađao od vojničke službe ne samo u miru nego i u ratu. Dobar broj mladića sklonio se u bogosloviju, da izbjegne borbene redove na fronti. Vjerojatno je nemirno stanje u habsburškoj monarhiji uvjetovalo i onaj maksimum 1867/68. godine. Srednji broj slušača u godinama prvoga svjetskog rata bio je 88.

Školska godina	Broj slušača	Školska godina	Broj slušača	Školska godina	Broj slušača	Školska godina	Broj slušača	Školska godina	Broj slušača
1826/27	17	1855/56	66	1884/85	71	1913/14	58	1942/43	(1)
1827/28	25	1856/57	35	1885/86	69	1914/15	107	1943/44	(23)
1828/29	23	1857/58	51	1886/87	67	1915/16	97	1944/45	(21)
1829/30	27	1858/59	63	1887/88	67	1916/17	87	1945/46	28
1830/31	24	1859/60	60	1888/89	61	1917/18	88	1946/47	28
1831/32	30	1860/61	61	1889/90	68	1918/19	60	1947/48	26
1832/33	39	1861/62	55	1890/91	61	1919/20	19	1948/49	34
1833/34	54	1862/63	42	1891/92	61	1920/21	19	1949/50	21
1834/35	61	1863/64	42	1892/93	74	1921/22	—	1950/51	33
1835/36	74	1864/65	56	1893/94	68	1922/23	11	1951/52	37
1836/37	77	1865/66	78	1894/95	73	1923/24	24	1952/53	20
1837/38	73	1866/67	85	1895/96	66	1924/25	16	1953/54	23
1838/39	58	1867/68	92	1896/97	66	1925/26	21	1954/55	27
1839/40	53	1868/69	81	1897/98	69	1926/27	23	—	—
1840/41	46	1869/70	74	1898/99	68	1927/28	29	1955/56	23
1841/42	40	1870/71	64	1899/00	68	1928/29	35	1956/57	—
1842/43	48	1871/72	69	1900/01	62	1929/30	49	1957/58	—
1843/44	53	1872/73	63	1901/02	56	1930/31	46	1958/59	—
1844/45	54	1873/74	68	1902/03	55	1931/32	66	1959/60	—
1845/46	60	1874/75	65	1903/04	54	1932/33	91	1960/61	—
1846/47	67	1875/76	48	1904/05	59	1933/34	95	1961/62	—
1847/48	75	1876/77	54	1905/06	89	1934/35	109	1962/63	—
1848/49	58	1877/78	33	1906/07	91	1935/36	117	1963/64	19
1849/50	64	1878/79	34	1907/08	75	1936/37	96	1964/65	55
1850/51	69	1879/80	42	1908/09	72	1937/38	82	1965/66	69
1851/52	55	1880/81	50	1909/10	71	1938/39	47	1966/67	82
1852/53	54	1881/82	52	1910/11	50	1939/40	70	1967/68	125
1853/54	43	1882/83	56	1911/12	48	1640/41	71	1968/69	151
1854/55	59	1883/84	68	1912/13	56	1941/42	(6)	—	—

Broj slušača u pojedinim školskim godinama

Međutim, isto tako naglo se spustio broj bogoslova odmah nakon rata, na samih 19, a njihov srednji broj za sedam prvih poslijeratnih godina na 16. Otišli su masovno oni koji su bili došli u sjemenište da spase glavu, ali ni prilike neposredno poslije rata nisu pogodovale svećeničkim zvanjima. Osim toga, zbog talijanske okupacije naših primorskih krajeva, dobar dio svećeničkih kandidata prešao je iz zaldarskoga u druga sjemeništa (u Zagreb, Sarajevo, Ljubljanu), dok je samo centralno sjemenište prenijelo svoje sjedište iz Zadra u Split. Tu je ono, boreći se s mnogim teškoćama, istom 1925/26. moglo proraditi u potpunom sastavu svih osam semestara. Poslije toga postepeno je rastao broj slušača tako da je 1935/36. bilo upisanih 117 bogoslova (88 iz dalmatinskih biskupija, 28 redovnika i 1 iz bačke administrature). Srednji broj svih tih godina do drugoga svjetskog rata iznosio je 55, drugim riječima, nešto se snizio ispod prosjeka u austrijskom periodu.

U drugom svjetskom ratu dalmatinski su se bogoslovi, ikako već rekosmo, ponovo raspršili po raznim bogoslovijama, pa u splitskim katalozima nailazimo samo ograničeni broj studenata. I u prvih jedanaest poslijeratnih godina bilo ih je malo. Najveći broj je dostignut 1951/52. Od 37 tadašnjih bogoslova 30 je pripadalo dalmatinskim biskupijama, 1 mostarskoj, a 6 redovničkim zadrugama.

Nakon prekinutog rada od 1956. do 1963. godine, preotvoreni zavod stao se obilatljije napućivati tako da je 1968/69. dosegao broj od 151 slušača, od kojih su 119 bili kandidati dalmatinskih, a 42 vanjskih biskupija. Ovim moramo dodati još tridesetak bogoslova koji nisu mogli biti te godine upisani, jer su vršili vojničku službu. Uza sav taj porast posljednjih godina naša teologija ne opskrbljuje dalmatinske biskupije većim brojem svećenika nego u periodu prije prvoga ili u deceniju prije drugoga svjetskog rata. Onda je, naime, bogoslov stupao u svećeničku službu nakon četiri godine, a sada — uračunavši i vojničku službu — sedam ili osam godina nakon završene srednje škole.

Dodajmo još da je za posljednjih dvadesetak godina izmijenjen sastav bogoslova s obzirom na njihovo podrijetlo. Prije su se svjetlovni svećenici u Dalmaciji regrutirali uglavnom iz primorskih, a danas velikim dijelom iz zagorskih župa. Budući da južna Dalmacija nema svojega zagorja, opskrbljuje se kandidatima iz Hercegovine i Bosne.

Do konca 1968/69. ili u 143 godine postojanja centralne dalmatinske teologije, bilo je u nju upisano svega 2448 studenata. Od toga 2095 kandidata dalmatinskih biskupija,¹ 84 kandidata vanjskih dijeceza² i 296 redovnika raznih vrsta.³ Od onih 2095 dalmatinskih kandidata zaređeno ih je za svećenike samo 1496 ili 71,4%. Budući da će prema dosadašnjoj vjerojatnosti postati svećenicima još stotinjak sadašnjih dalmatinskih bogoslova, koji se nalaze u broju onih 2095, taj bi postotak trebalo povisiti na oko 76,1 posto.

Apsolutan broj upisanih i svih zaređenih slušača, te i broj zaređenih izražen u postocima, ovako se ima raspodijeliti na pojedine dalmatinske biskupije:

Biskupija	Upisanih	Zaređenih	Postotak zaređenih
splitsko-makarska	738	502	68
zadarska	386	299	77,5
dubrovačka	347	259	74,6
hvarska	316	241	76,3
šibenska	136	82	60,3
knčka	103	58	56,3
kotorska	69	55	79,7
Sve biskupije	2095	1496	71,4

Svjedodžbe Centralne bogoslovske škole bile su u Austriji izjednačene svjedodžbama državnih teoloških fakulteta. Do 1877/78. uspjeh iz svih predmeta slušanih u godini ocjenjivao se samo na koncu školske godine. Od tada su pak ispiti iz glavnih predmeta uvedeni na koncu svakoga

¹ Među njima su dva kandidata trogirске i po jedan rapske i makarske biskupije, prije nego su te biskupije bile ukinute.

² Studenti vanjskih dijeceza: mostarske 31; bačke 21; skopske 7; porečke i tršćanske po 3; iz Faenze u Italiji, iz sarajevske i trebinjske po 2; banjalučke, beogradske, križevačke, lavantinske, mlitačke i senjske po 1; te 3 iz nenaznačenih biskupija.

³ Studenti redovnici: franjevača opslužitelja 113, franjevača trećoredaca 64, franjevača konventualaca 26, pijarista 18, kapucina 13 i dominikanaca 5.

semestra, a iz pomoćnih predmeta prema staroj praksi na koncu školske godine. Ispiti iz glavnih predmeta komisijski, a iz pomoćnih pred samim ispitivačem.

Ovo su bile ocjene u katalozima li svjedodžbama:

1826—1907: dvije pozitivne: *prima classe con eminenza* ili *prima eminenter*, i *prima classe* ili *prima*; i dvije negativne: *seconda classe* ili *secunda*, i *terza classe* ili *tertia*;

1907—1940: *eminenter* (1), *bene* (2), *sufficienter* (3) i *insufficienter* (4);

1940—1948: *odlično* (1), *veoma* ili *vrlo dobro* (2), *dobro* (3), *dovoljno* (4) i *nedovoljno* (5);

1948—1956: *odlično* ili *izvrsno* (10), *veoma* ili *vrlo dobro* (9), *veoma* ili *vrlo dobro* (8), *dobro* (7), *dovoljno* (6) i *nedovoljno* (5);

1963—1969: *odlično* (10), *veoma pohvalno* (9), *pohvalno* (8), *dobro* (7), *dovoljno* (6) i *nedovoljno* (5).

Do 1866. godine neki su profesori pri unošenju ocjena u katalog običavali riječ *Prima* pisati velikim, a drugi malim početnim slovom. Uvidjevši da nisu dovoljne samo dvije pozitivne ocjene, tada su svi bilježili bolje odgovore velikim, a manje dobre malim početnim slovom iste riječi. Na taj način faktično su prvotne dvije pozitivne ocjene, ne mijenjajući im imena, pretvorili u četiri: *Prima con eminenza*, *prima con eminenza*, *Prima* i *prima*. Iz toga je slijedilo da je mnogo lakše bilo postati stopostotni odličnik prije 1866. nego poslije te godine. I zaista, u prvih četrdeset godina postojanja škole možemo registrirati 17 kandidata koji su u svojemu punom četverogodišnjem tečaju na svim ispitima dobili uvijek i samo najbolju ocjenu,⁴ dok u slijedeće sto i tri godine susrećemo samo 6 takvih studenata. Ta šestorica su: *Ante Pavišić* iz Splita, 1868/72; *Vinko Pulišić* iz Olliba, 1872/76; *Josip Zekan* iz Kotora, 1879/83; *Ante Braškić* iz Gornjega Sela na Šolti, 1911/15; *Ante Ercegović* iz Poljičkih Jesenica, 1914/18, i *Janko Pavlinović* iz Podgore, 1932/36. godine.

Dok je govor o ocjenama, spominjem kao kuriozum slučaj istaknutoga povjesničara *Natka Nodila*, koji je u tri godine pohađanja ove škole uvijek dobivao najbolju ocjenu u svim predmetima osim u povijesti.

Od svećenika, koji su teološke nauke svršili u centralnom sjemeništu za Dalmaciju i od onih koji su u njemu vršili službu učitelja ili odgojitelja, 36 su postali nadbiskupi ili biskupi. Dvadeset i jedan od njih je prešao s bogoslovske katedre na biskupsku, a četrnaestorica su dva ili tri puta promijenila mjesto ili dobila drugi položaj u svojoj biskupskoj službi. Osim šibenskoga biskupa Banića, svi ostali su rođeni u mjestima na moru, jedna polovica na kopnu, a druga na otocima. Ovdje donosim popis svih njih prema pojedinim biskupijama u kojima su biskupovali, s oznakom mjesta rođenja, godina biskupovanja i navodom funkcija koje su nekada u centralnoj teologiji obavljali.

⁴ To su: *Ivan Dominis* iz Postira, 1826/30 — *Paskval Mileta* iz Šibenika, 1826/30 — *Dinko Šifan* iz Trogira, 1826/30 — *Juraj Škarpa* iz Staroga Grada, 1830/34 — *Nikola Volaric* iz Vrbnika, 1830/34 — *Nikola Dorocco* iz Dubrovnika, 1832/36 — *Ante Carminati* iz Šibenika, 1833/37 — *Šime Meštrović* iz Paga, 1833/37 — *Marko Travirka* iz Trogira, 1833/37 — *Juraj Pulic* iz Dubrovnika, 1834/38 — *Ante Pavić* iz Trogira, 1838/42 — *Guglielmi Josip* iz Visa, 1839/43 — *Ljudevit Bomarcic* iz Cresa, 1841/45 — *Josip Merica* iz Skradina, 1843/47 — *Stjepan Buzolić* iz Obrovca, 1852/56 — *Roko Slovinć* iz Postira, 1855/59 — *Nikola Roglić* iz Zupe, 1857/61.

Zadarski nadbiskupi:

- Petar Dujam Maupas*, iz Splita, 1862—1891, student, profesor, duhovnik
Grgur Rajčević, iz Dubrovnička, 1891—1899, student, profesor, rektor
Mate Dujam Dvornik, iz Splita, 1901—1910, student, profesor
Vinko Pulišić, iz Oliba, 1910—1922, student, profesor
Petar Munzani, iz Zadra, 1926—1933. apostolski administrator, a 1933.
do 1948. nadbiskup, student
Mate Garković, iz Veloga Rata, 1951—1960. apostolski administrator,
a 1960—1968. nadbiskup, student, profesor, rektor
Marijo Oblak, iz Velog Rata, 1958—1968. pomoćni biskup, 1968—1969.
apostolski administrator, a 1969. nadbiskup, student

- Miho Pušić*, iz Vlsa, 1948—1951. apostolski administrator u Zadru, student
Ivan Borzatti, iz Raba, do 1926. pomoćni biskup u Zadru, student, docent

Splitsko-makarski biskupi:

- Luigi Marija Pini*, iz Skradina, 1844—1865, profesor, rektor
Marko Kalogjera, iz Blata na Korčuli, 1866—1889, student, profesor
Filip Franjo Nakić, iz Šilbe, 1889—1910, student, docent
Antun Gjivoje, iz Lastova, 1911—1917, student, profesor, rektor
Juraj Carić, iz Sviraiča, 1906—1918. pomoćni biskup u Makarskoj, a 1916.
do 1921. rezidencijalni biskup u Splitu, student, profesor
Franjo Franić, iz Kaštol-Kambelovca, 1950—1954. pomoćni biskup, 1954.
do 1960. apostolski administrator, 1960—1969. rezidencijalni biskup,
1969. nadbiskup, student, profesor

- Vicko Cima*, iz Trogira, 1856—1867, pomoćni biskup u Makarskoj, student
Kažimir Forlani, iz Drniša, 1872—1879, pomoćni biskup u Makarskoj,
student
Stjepan Benedikt Pavlović-Lučić, iz Makarske, 1880—1905, pomoćni biskup
u Makarskoj, student

Dubrovački biskupi:

- Vinko Zubranić*, iz Baške, 1856—1870, profesor
Ivan Zaffron, iz Korčule, 1872—1881, student
Mato Vodopić, iz Dubrovnička, 1882—1893, student
Josip Marčelić, iz Preka, 1894—1928, student, profesor, rektor
Pavao Butorac, iz Perasta, 1940—1950. apostolski administrator, 1950.
do 1966. rezidencijalni biskup, student

- Vlaho Barbić*, iz Cavtata, 1923—1928, pomoćni biskup, student

Šibenski biskupi:

- Luigi Marija Pini*, iz Skradina, 1839—1844, profesor, rektor
Ivan Zaffron, iz Korčule, 1893—1872, student
Petar Dujam Maupas, iz Splita, 1855—1862, student, profesor, duhovnik

Antun Josip Fosco, iz Šibenika, 1876—1894, student
Mate Zanoni, iz Trogira, 1895—1903, student
Vinko Pulišić, iz Oliba, 1903—1910, student, profesor
Luka Pappafava, iz Hvara, 1912—1921, student
Čiro Banić, iz Donjeg Doča, 1951—1961, student, docent

Hvarski biskupi:

Andrija Ilić, iz Staroga Grada, 1876—1887, profesor, rektor
Fulgencije Carev, iz Kaštel-Gomilice, 1888—1901, student
Luka Pappafava, iz Hvara, 1921—1925, student
Miho Pušić, iz Visa, 1926—, student

Andrija Štambuk, iz Selaca, 1956. pomoćni biskup, student

Kotorski biskupi:

Vinko Zubranić, iz Baške, 1854—1856, profesor
Marlo Kalogjera, iz Blata na Korčuli, 1856—1866, student, profesor
Juraj Markić, iz Korčule, 1868—1879, student, profesor, rektor, duhovnik
Kažimir Forlani, iz Drniša, 1880—1887, profesor
Franjo Uccellini, iz Šipana, 1894. apostolski administrator, 1895—1938,
rezidencijalni biskup, student, profesor, duhovnik
Pavao Butorac, iz Perasta, 1938—1950, student

Josip Marčelić, iz Preka, 1893—1894. apostolski administrator, student,
profesor

Biskupi izvan Dalmacije:

Luigi Guglielmi, 1839—1852. biskup u Skadru, a 1852—1853. biskup
u Veroni, profesor, rektor
Fulgencije Carev, iz Kaštel-Gomilice, do 1881. skopski nadbiskup, student
Tripun Pederzoli, iz Kotora, 1913—19, porečko-puljski biskup, student
Nikola Prela, iz Kotora, 1969, pomoćni biskup u Prizrenu i Skoplju,
student.

Na koncu moram kazati da je iz ovoga zavoda izašla lijepa četa veli-
kih ljudi. Najveći među njima nisu nikome ili su malo kome poznati.
To su oni svećenici koji su u sebi izgradili uspravan i čvrst lik poštenja
i kreposti, neki do herojskoga stupnja. Ovdje se ne mogu iznijeti njihova
imena, jer umni čovjek ne posjeduje mjerilo za sakrivene veličine. Isto
tako nije moguće poimence navesti sve one koji su u zadarskom periodu
zavoda očeličili svoje patriotske osjećaje te su se na životnom poprištu
istakli buđenjem narodne svijesti u južnoj Hrvatskoj. Međutim, mnogi su
se, izvan svećeničke pastoralne djelatnosti i mimo striktno teoloških studija,
marljivo, a neki i uspješno, bavili drugim znanostima, književnošću
ili umjetnošću te su na tim poljima iza sebe ostavili po više objavljenih
radova, najčešće s područja domaće povijesti i hrvatske literature. Sma-
trao sam umjesnim između takvih navesti plodnije pisce, jer mi je bilo
teško ocijeniti vrednije. Ovdje, dakle, nižem stotinjak imena raspoređenih

po biskupijama, u kojima su se ti ljudi rodili i u kojima su barem neko vrijeme svoje javne djelatnosti pripadali. Jedna polovina je iz dalmatinskih gradova i gradića, a druga sa sela. Registriram i godine njihovih veza s našom školom, bilo kao studenata (st.) bilo kao profesora (prof.) ili starješina. Svečenicima dodajem nekoliko svjetovnjaka koji su kao svećenički kandidati duže ili kraće vrijeme bili studenti ove škole. Žive ljude ne spominjem.

Iz splitsko-makarske biskupije:

- Alajbeg Mladen*, iz Trogira, govornik i pedagoški pisac, docent, 1946/48.
Barač Ante, iz Splita, pisac i publicist, st. 1887/91.
Barada Mijo, iz Segeta, povjesničar, st. 1908/12.
Brajević Vinko, iz Splita, publicist i esejist, st. 1906/10.
Bulić Frane, iz Vranjica, arheolog, konzervator i povjesničar, st. 1865/69.
Carrara Franjo, iz Splita, arheolog i povjesničar, st. 1831/35.
Danilo Ivan, iz Kaštel-Staroga, političar i publicist, st. 1837/41.
Delalle Ivan, iz Trogira, esejist, st. 1911/15, docent 1951/52.
Dević Ivan, iz Splita, domaći povjesničar, st. 1850/54.
Ercegović Ante, iz Jesenica, biolog i oceanograf, st. 1914/18.
Franceschi Ivan, iz Orniša, publicist, st. 1831/35.
Ivanišević Frane, iz Jesenica, folklorist i publicist, st. 1883/87.
Ivasović Frane, iz Kaštel-Staroga, domaći povjesničar, st. 1898/1902.
Ivčević Mate, iz Trogira, biblijski geograf, st. 1840/44.
Jakić Ante, iz Podgore, publicist, st. 1880/84.
Jelić Luka, iz Vranjica, povjesničar i arheolog, st. 1883/87, prof. 1893/1910.
Kajer Petar, iz Makarske, domaći povjesničar, st. 1867/71.
Kaštelan Stipe, iz Zakučca, povjesničar Poljica, st. 1900/04.
Katić Lovre, iz Solina, povjesničar, st. 1906/10, prof. 1949/56.
Lukas Filip, iz Kaštel-Staroga, geograf i kulturni povjesničar, st. 1892/96.
Marković Ivan, iz Sinja, crkveni povjesničar, st. 1861/62.
Matijaca Miroslav, iz Kaštel-Kambelovca, parapsiholog, st. 1903/07.
Maupas Petar, iz Splita, domaći povjesničar, st. 1832/36, prof. 1840/62.
Pavišić Antun, iz Splita, sociološki i prigodni pisac, st. 1868/72.
Pavišić Luigi, iz Makarske, književni kritičar, biograf, domaći povjesničar, st. 1842/45.
Pavlinović Mijo, iz Podgore, političar i književnik, st. 1850/54.
Perojević Marko, iz Trogira, domaći povjesničar, st. 1894/98.
Petković Kuzma, iz Imotskoga, pjesnik, st. 1910/14.
Pivčević Ivan, iz Gata, povjesničar Poljica, st. 1882/86.
Poparić Bare, iz Kaštel-Novoga, povjesničar, st. 1882/86.
Rubić Ivan, iz Sumantina, geograf, st. 1914/18.
Sasso Ante, iz Trogira, prevodilac, st. 1876/80.
Stojković Marijan, iz Podgore, filolog, st. 1899/1903.
Šegvić Kerubin, iz Splita, književni kritičar i publicist, st. 1886/90.
Šimić Nikola, iz Igrana, književnik, st. 1873/77.
Škarica Petar, iz Podgrađa, povjesničar Poljica, st. 1851/53.
Tacconi Antun, iz Trogira, publicist, st. 1858/62, prof. 1868/91, rektor 1877/87.

Vilović Đuro, iz Brela, književnik, 1909/13.
Vuletin Ivan, iz Kaštel-Novoga, povjesničar Kaštela, 1882/86.

S v j e t o v n j a c i :

Bakotić Ante, iz Kaštel-Gomilice, fizičar i književnik, st. 1850/51.
Botić Luka, iz Splita, pjesnik, st. 1849/51.
Chindina Jakov, iz Filipjakova, esejist, st. 1844/47.
Despot Ilija, iz Zaostroga, književnik, st. 1907/1908.
Katalinić Marin, iz Trogira, fizičar, 1906/09.
Manger Ivan, iz Splita, publicist i političar, st. 1858/59.
Nodilo Natko, iz Splita, povjesničar i političar, st. 1853/56.

I z h v a r s k e b i s k u p i j e :

Bervaldi Josip, iz Staroga Grada, arheolog i povjesničar, st. 1891/95.
Bianchini Juraj, iz Staroga Grada, političar i publicist, st. 1867/70.
Boglić Jakov, iz Hvara, povjesničar Hvara, st. 1845/49.
Bosiljevac Drago, iz Sarajeva, karitativni radnik i putopisac, st. 1912/16.
stariji prefekt, 1928/35.
Carić Juraj, iz Svirača, pisac raznovrsnih djela, st. 1884/88, prof. 1892/1906.
Ljubić Šime, iz Staroga Grada, arheolog i povjesničar, st. 1842/46.
Matijević Pavao, iz Staroga Grada, kompozitor, st. 1885/89.
Miličević Niko, iz Zvečanja, astronom, st. 1906/10.
Pappafava Luka, iz Hvara, polemički pisac, st. 1870/74.
Petravić Ante, iz Staroga Grada, književni kritičar, st. 1893/97.
Petrić Ante, iz Komiže, filozof, st. 1848/52.
Radatović Vinko, iz Jelse, književni povjesničar, st. 1894/98.
Škarić Ivan Mate, iz Postira, bibličist, prevodilac Sv. pisma, prof. 1826/39.
Škarpa Juraj, iz Staroga Grada, folklorist, st. 1830/34.

S v j e t o v n j a c i :

Drinković Mate, iz Jelse, političar, st. 1887/88.
Politeo Dinko, iz Staroga Grada, publicist i političar, st. 1871/72.
Vrsalović Bartul-Mirko, iz Selaca, domaći povjesničar, st. 1908/11.

I z d u b r o v a č k e b i s k u p i j e :

Batistić Nikola, iz Žrnova, popularni hagiograf, st. 1867/70.
Bodulić Mašo, iz Korčule, manualist službene administracije, st. 1884/88.
Dežulović Ante, iz Janjine, hagiograf, st. 1858/61.
Đurđević Augustin, iz Dubrovnika, dominiikanski povjesničar, st. 1842/43.
Glavić Baldo, iz Luke na Šipanu, folklorist, st. 1841/44.
Kazali Paško Antun, iz Dubrovnika, pjesnik i prevodilac, st. 1835/39.
Jeričević Franjo, iz Žrnova, popularni hagiograf, st. 1883/87.
Prodan Ivan, iz Janjine, političar i publicist, st. 1873/77.
Pulić Đuro, iz Dubrovnika, narodni preporoditelj i pedagoški pisac, st. 1834/38.
Skurla Stjepan, iz Dubrovnika, domaći povjesničar, st. 1850/54.
Spiletak Andrija, iz Mokošice, domaći povjesničar, st. 1898/1902.

Stojanović Ivan, iz Dubrovnika, književnik i povjesničar, st. 1849/53.
Subotić Nedjeljko, iz Tuznja, književnik, docent 1935/41.
Štuk Nikola, iz Kućišta, parapsiholog, st. 1884/88.
Uccellini Franjo, iz Lopuda, prevodilac Dantea, st. 1867/71, duhovnik 1872,
prof. 1876/94.
Vodopić Mato, iz Dubrovnika, književnik, st. 1836/40.

S v j e t o v n j a k :

Svilović Luka, iz Dubrovnika, domaći historičar, st. 1827/28.

I z z a d a r s k e n a d b i s k u p i j e :

B(e)rčić Ivan, iz Zadra, filolog, st. 1842/46, prof. 1855/69.
Bianchi Carlo Federico, iz Zadra, povjesničar zadarske nadbiskupije, st.
1829/33.
Buzolić Stjepan, iz Obrovca, književnik i preporoditelj daljn. učiteljstva,
st. 1852/56.
Čuka Jakov, iz Zaglava, književni kritičar, st. 1884/88.
Čurković Mijo, iz Arbanasa, kompozitor, st. 1870/74.
Nekić Mate, iz Jesenica, publicist i prevodilac, st. 1855/59.
Perković Kažimir, iz Ražanca, domaći povjesničar, st. 1905/09.
Valentić Nikola, iz Paga, bibliotekar, st. 1834/38, prof. 1839/72.

S v j e t o v n j a k :

Juras Ivan, iz Zadra, geograf, st. 1905/06.

I z k r č k e b i s k u p i j e :

Butković Ivan, iz Vrbinika, organizator kat. pokreta, prof. 1906/52.
Franchi Antun, s Krka, povjesničar, prof. 1851/54.
Ivančić Stjepan, iz Cresa, povjesničar franj. trećoredaca u Hrvatskoj,
st. 1871/75.
Parčić Dragutin, iz Vrbinika, filolog, st. 1851/54.
Pilepić Antun, iz Maloga Lošinja, publicist, st. 1908/12, prof. 1946/56,
duhovnik 1929/33. i 1946/53, rektor 1953/56.
Šonje Josip, iz Novalje, slikar, st. 1902/06.
Zec Bono, iz Brzaca na Krku, pjesnik, st. 1889/93.

S v j e t o v n j a k :

Dvorničić Mate, iz Vrbinika, književnik, st. 1906/08.

I z k o t o r s k e b i s k u p i j e :

Butorac Pavao, iz Perasta, filozof povijesti i domaći povjesničar, st.
1906/10.
Milošević Antun, iz Dobrote, povjesničar Bolke Kotorske, st. 1891/95.
Stjepčević Ivo, iz Donje Lastve, povjesničar Bolke Kotorske, st. 1896/1900.
Vulović Srećko, iz Perasta, povjesničar Bolke Kotorske, st. 1861/65.
Zarbarini Grgur, iz Kotora, prevodilac i prigodni pisac, st. 1862/66.

Iz šibenske biskupije:

Fosco Ante, iz Šibenika, povjesničar, st. 1845/49.

Klarić Mate, iz Skradina, povjesničar, st. 1907/10.

Stošić Krsto, iz Šibenika, povjesničar Šibenika, st. 1905/09.

Vežić Marko, iz Drniša, pučki pripovijedač, st. 1887/91.

S r v j e t o v n j a k :

Miagostović Vinko, iz Šibenika, knjižničar, st. 1864/65.

Iz senjske biskupije:

Kukanić Ivan, iz Rijelke, bibliotekar, prof. 1935/41.

To bi bio pregled prošlosti Centralnoga bogoslovskeg sjemeništa i Centralne bogoslovske škole za Dalmaciju, koji bi mogao poslužiti kao osnova za opširniju dokumentiranu povijest ove dvojake crkvene ustanove. Pri pisanju ovoga prikaza upotrebljena su ova vrela i pomagala:

Arhiv Centralnoga bogoslovskeg sjemeništa u Zadru i u Splitu

Katalog Biblioteke Centralnoga bogoslovskeg sjemeništa u Splitu

Katalozi Centralne visoke bogoslovske škole u Zadru i u Splitu

Leges Seminarii Theologici Centralis Provinciae Dalmatiae — Split 1929. godine.

Novi statut Centralne visoke bogoslovske škole u Splitu (izdali dalmatinski biskupi 12. XI 1963.)

Uredba o Visokoj bogoslovskeg školi u Splitu (izdala Banovina Hrvatska 9. II 1941.)

Zapisnici sjednica biskupa Dalmacije od 18. XI 1965. u Hrv. zavodu sv. Jeronima u Rimu, od 6. V 1966. u Samostanu sv. Križa na Čiovu kod Trogira i od 22. VIII 1966. u biskupovoj rezidenciji u Šibeniku.

Collectio actuum officialium curiae archiepiscopalis Jadrensis — Jadra 1882—1906.

Enciklopedija Jugoslavije I—VII — Zagreb 1955—1967.

Hrvatska enciklopedija I—IV — Zagreb 1941—1945.

List biskupije spljetske i makarske (plitske-makarske, splitske i makarske, splitsko-makarske) 1878—1943 — Split

Znameniti i zaslužni Hrvati — Zagreb 1925.

BIANCHI CARLO FEDERICO, *Zara cristiana I*, str. 263—285, 292—293 — Zara 1877.

GAMS PIUS BONIFACIUS, *Series episcoporum Ecclesiae Catholicae*, str. 410, 806 — Ratisbonae 1873.

Spomenica ob sedemdesetletnici Lavantinskega bogoslovnega učilišta v Mariboru, str. 21—30 — Maribor 1929.

VULIĆ Dr MIROSLAV, *Pravila glagoljaškog sjemeništa u Priku* (Croatica sacra VIII, str. 73—86 — Zagreb 1938)

ZSCHOKKE Dr HERMANN, *Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich*, str. 817—837 — Wien und Leipzig 1894.

Ivan Ostojić